

СТАНОВИЩЕ

за дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор“

Тема на дисертацията: „Компетентностният подход в литературното образование в средното училище“

*Автор на дисертацията: гл. ас. Людмила Берковска,
СУ „Св. Климент Охридски“*

*Автор на становището: доц. д-р Огняна Георгиева-Тенева,
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Филиал Враца*

Предметът, на който е посветено изследването, не е бил фокус на специално научно внимание у нас. Значимостта на избраната дисертационна тема обаче се измерва не само с изнамирането на „една неразработена ниша“, а и с насочването към сериозна аномалия в нашата литературнообразователна норма и практика – боравенето с недефиниран концепт, който не притежава договорено професионално значение и стои в зоната на индивидуалните интерпретации и догадки.

Разработката се основава на идеята, че след като бъде понятийно определен, компетентностният подход може да се превърне в инструмент за разрешаване на кризисната ситуация в литературното образование, свързвана най-вече с доминацията на репродуктивния подход, с остарелия модел на взаимоотношения учител – ученик, с неефективните оценителски практики и с някои дефицити в подготовката на учителите. Трудът стои в перспективата на необходимата бъдеща реформа на литературното образование – той си поставя за цел да подготви методологически и теоретично проектирането на действен и ефективен компетентностен подход в литературното образование. Или, ако свържем дисертационната разработка с казаното от Гадамер, че всеки текст поставя един въпрос, който интерпретаторът трябва да постигне, тук основният въпрос е: защо компетентностният подход е необходим и при какви условия е възможно той да се въведе в литературното образование в средното училище. Отговорът на този въпрос логично е съпътстван от изясняване на ред други въпроси: за социокултурния контекст на компетентностно базираното образование, за неговия статут и историята му в международен план и в българското средно училище, за създаването на модел за компетентност, за конструирането на концепт за литературни компетентности и за съответстваща му нова учебна среда и оценителски практики. Това са и жалоните, по които се разгръща научната теза.

Изследването има за отправна точка актуалната литературнообразователна ситуация, която Людмила Берковска познава в дълбочина и диагностицира дефицитите ѝ коректно, като стремежът е за оттласкване от празнотите и дефектите в нея – в съответствие с казаното в

труда, че всяка криза може да се осмисли не само като изпитание, но и като възможност.

Разработката предлага релевантни възможности за отгласкване от кризата. Тяхното представяне започва с коректното и прегледно експлициране в уводната глава на обекта, предмета, хипотезата, целите, задачите и методите на изследването. Втората глава полага концепта *компетентност* в широк теоретичен и политикообразователен контекст. Респектиращи тук са обемът на проучените източници, умението те да бъдат класифицирани и критично оценени, да се обоснове собствена гледна точка. Всичко това позволява понятието *компетентност* да бъде терминологизирано и разкрито като ключов за литературното образование концепт с ясни смислови граници.

Достижение на изследването е и представянето на дискурса на *компетентностите* в битието му на наднационална – всъщност глобална – образователна политика, която довежда до проекта DeSeCo, излъчил приети с консенсус ключови компетентности. В диахронен план са проследени различни национални модели на компетентностно ориентираното образование. На този фон досегашната институционална употреба у нас на понятието *компетентност* се осмисля като формално и непроблематизирано, като нормативно неподсигурено и – нека повторим – нереализирано в българската литературнообразователна практика. За да се преодолее това неестествено положение, трудът семантизира *компетентност*, като прави обзор, систематизация, съпоставка и анализ на теоретичните подходи към този образователен концепт и конструира собствен модел на компетентностите. Този модел е наречен *гъвкав* – за да се подчертае неговата съдържателна отвореност в плана на постмодерното съзнание за теоретичната неокончателност на хуманитарното знание и за множествеността на дефинициите, съответстващи на всеки конкретен контекст. Моделът е определен и като многоизмерен и холистичен – доколкото обхваща различните аспекти на образователните цели – когнитивен, функционален и социален. В конструктивистки дух е обособено и четвърто измерение, наречено метаизмерение. То сменя в себе си възприетата идея за ученика като субект и като център на образователния процес, който е способен на саморефлексия и на самостоятелно определяне на индивидуално значимите знания, умения и ценности.

Особено значима е възможността, която предложеният модел на компетентностите дава за овладяване на дисциплинарни, интердисциплинарни и ключови компетентности. Тази образователна задача трудът обвързва с нуждата от ново учебно съдържание, както и от цялостна преработка на литературнообразователната норма – аргумент за това са резултатите от направения контент анализ на актуалните стандарти и на учебните програми, както и на проведено анкетно проучване с учители. Осмислянето на тези резултати е обвързано със статуса на концепта *компетентности* в ДООИ за УС и в УП по литература, с представите на учители за дескрипторите на литературната компетентност, с успеха на учениците на „изхода“ и с читателската компетентност, показана на международните изследвания PIRLS

и PISA. Налице е един обхванен анализ на състоянието на литературното образование в българското средно училище, направен през концептуалната решетка *компетентност*.

Разработката мисли разписването на литературните компетенции като резултат от бъдещ професионален дебат и всъщност полага началото на този дебат: предложен е теоретичен вариант на *литературна компетентност*, чиято литературнонаучна и методическа мотивировка може да се приеме като висок старт на желания дебат, отчитащ неизбежните методологически пристрастия на всеки участник в него. Разграничавайки *читателска грамотност* от *литературна компетентност*, изследването обвързва литературната компетентност с литературната култура и с литературната образованост и я описва като интегративно качество на личността, която владее конструирани в литературнообразователния дискурс знания, умее да действа чрез тези знания в посока разбиране и осмисляне на художествения текст посредством операциите анализ и интерпретация, умее да чете «естетически», като едновременно с това се социализира, продуцира устни и писмени текстове, представляващи и предмет на оценяването.

Построен върху кохерентни вътрешни референции, трудът, удържайки докрай конструктивистката си епистема, съзнателно и напълно мотивирано се въздържа от проектирането на конкретен методически *проект* и се насочва към изработването на *модел*, приложим в различни образователни ситуации.

Разработката обхваща и по-ниски нива на теоретичното моделиране и представя учебни дейности, които могат да съдействат за формирането на литературна компетентност. Основавайки се на схващането за ученика като дискурсивна личност, изследването мотивира необходимостта той да прави стъпки за разбиране, осмисляне и интерпретиране на художествен текст. Визията за т. нар. Нова учебна среда вгражда в себе си елементи на конструктивисткия дизайн на литературното образование: диалогичният модел на литературно общуване, активното участие в работата чрез четене, писане, говорене и слушане, съ-участието на учител и ученици в класната стая, деструкцията на фронталния модел на комуникация, решаването на задачи в екип, решаването на личностно значими проблеми.

В плана на препоръките: смятам, че работата би спечелила от поразгърнато проециране на концепта *компетентност* в практически план. С конструиранието на т.нар. Нова учебна среда, което е предмет на специална глава, трудът без друго излиза от сферата на теоретичното моделиране и набелязва конкретни методи и похвати, съдействащи за постигане на литературни компетентности.

Осмислям изследването като конструктивна реплика срещу проваления проект за модернизация на образованието: предложен е теоретичен модел на компетентност, прицелен към образователни резултати с координатни оси дисциплинарни, интердисциплинарни и ключови компетентности; конструиран е концепт *литературна компетентност* и е разгърната идея за Нова учебна среда, стъпваща върху принципите на конструктивизма.

Авторефератът на Людмила Берковска отразява точно дисертационния текст. Налице са и достатъчен брой публикации.

Заключение: Представените достойнства на предложената за обсъждане дисертация на тема „Компетентностният подход в литературното образование в средното училище“ ми дава основание да твърдя, че тя притежава необходимите качества, за да бъде присъдена на Людмила Берковска образователната и научна степен „доктор“.

11. 11. 2014

Автор на становището:
(доц. д-р Огняна Георгиева-Тенева)